

Araştırma Makalesi / Research Article

Xİ JİNPİNG LİDERLİĞİNDE ÇİN'İN COVID-19 POLİTİKASI: İNSANLIK İÇİN ORTAK GELECEK TOPLULUĞU¹

İlhan ARAS*

ÖZ

Covid-19 salgını, ekonomik ve siyasi açıdan bütün ülkeleri önemli ölçüde etkilemiştir. Salgın Çin'de başladığı için Çin, hem salgından etkilenmiş hem de salgınla mücadelede en önemli ülke olmuştur. Çin lideri Xi Jinping'in salgın sürecindeki rolü ve etkinliği de bu çerçevede öne çıkmaktadır. Xi'nin Çin'i küresel bir güç yapma hedefi bu süreçte önemli bir sınav vermiştir. Çin tarafından yaratılan "insanlık için ortak gelecek topluluğu (人类命运共同体)" kavramı Çin'in Covid-19 ile mücadelesinde yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bu çerçevede çalışmada öncelikle "insanlık için ortak gelecek topluluğu" kavramı detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Sonraki bölümde Xi'nin salgınla mücadelesindeki politikaları ve söylemleri incelenmiştir. Son bölümde ise, Xi'nin salgın sürecindeki politikalarına yönelik eleştiriler gösterilmiştir. Böylece çalışma özellikle Xi'ye odaklanmakta ve Xi'nin salgınla mücadelesini "ortak gelecek topluluğu" kavramı çerçevesinde değerlendirmektedir. Sonuç olarak çalışmada, Xi'nin salgın sürecinde bu kavramı diğer ülkelere aktarabildiği ve salgınla mücadelede genel anlamda başarılı bir sınav verdiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Çin, Salgın, Xi Jinping

¹ 14-16 Ekim 2021 tarihli "V. Mülkiye Uluslararası İlişkiler Kongresi: Uluslararası Sistemin Yeni Krizi: Covid-19 Pandemisi" kongresinde sunulmuş bildirinin gözden geçirilmiş ve güncellenmiş halidir.

* Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ilhanaras@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5120-8117

CHINA'S COVID-19 POLICY UNDER THE LEADERSHIP OF XI JINPING:

A COMMUNITY WITH SHARED FUTURE FOR MANKIND

ABSTRACT

The Covid-19 epidemic has significantly affected all countries both economically and politically. Since the epidemic started in China, China was both affected by the epidemic and became the most important country in the fight against the epidemic. The role and effectiveness of Chinese leader Xi Jinping in the epidemic process also come to the fore in this context. Xi's goal of making China a global power has given an important test in this process. The concept of "community of common future for humanity (人类命运共同体)" created by China has been widely used in China's fight against Covid-19. In this framework, the concept of "community of the common future for humanity" is discussed in detail in the study. In the next section, Xi's policies and discourses in the fight against the epidemic are examined. In the last section, criticisms of Xi's policies during the epidemic process are shown. Thus, the study focuses specifically on Xi and evaluates Xi's fight against the epidemic within the framework of the concept of "common future community". As a result, the study, it was tried to show that Xi was able to transfer this concept to other countries during the epidemic and gave a successful test in the fight against the epidemic in general.

Key Words: Covid-19, China, Pandemic, Xi Jinping

GİRİŞ

“İyi servet felaketin ardından gelir ve felaket iyi bir servetin içinde pusuda bekler.”²

Covid-19 tüm dünyada çok hızlı bir şekilde yayılan, seyahat yasaklarından sokağa çıkma yasaklarına, ekonomik etkilerinden psikolojik etkilerine kadar benzersiz bir örnek olarak tarihe geçen bir gelişme olmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Antonio Guterres, Covid-19'u “BM'nin 75 yıllık tarihindeki en büyük zorluk” olarak nitelendirmiştir (Yong, 2020: 8). Bütün ülkeler kendi ekonomik ve siyasi yapılarıyla bu krizden belli boyutlarda etkilenmiş ve krizle mücadele etmiştir. Bu bağlamda gelişmiş Batı ülkelerinde çok ciddi bir sınav niteliğinde olan Covid-19'u doğduğu ve yayıldığı ülke olan Çin özelinde incelemek önemlidir.

Anwar (2020: 1-2) salgın kapsamında Çin'in yönetiminde bazı noktalara dikkat çekmiştir. Deng Xiaoping'in doğru zamanı beklemek ve lider rolü üstlenmemek şeklindeki doktrinin aksine Xi, batı tarzı bir demokrasiye alternatif yaratacak bir kalkınma modeli olabilecek şekilde dünyaya lider olmayı ve Çin'i küresel bir güç yapmayı istemektedir. Bu durum, Covid-19 krizinde bir kez daha test edilmiştir. Salgın, Çin'in bir yandan muhalif olanlara karşı hoşgörüsüzlükten bilgi üzerindeki kontrolü sağlamaya kadar birçok politikasının eleştirilmesine sebep olmuştur. Diğer yandan salgının kontrol altına alınması için -belki de gerekli olan- kaynakların çok hızlı bir şekilde yönlendirilmesini sağlayabilen Çin sisteminin gücünü de göstermiştir. Öyle ki, Wu vd. (2021) yaptıkları çalışmada Çin'de vatandaşların salgınla mücadeleden genel anlamda memnun oldukları ve yönetime olan desteğin arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Xi döneminde uluslararası ilişkilerde çok sayıda kavramın literatürde yer bulduğu görülmektedir. Çalışmada Covid-19 dönemi öncesi geliştirilen “insanlık için ortak kader topluluğu / community of common destiny for mankind (renlei mingyun gongtongti / 人类命运共同体)” kavramı üzerinden Xi'nin Covid-19 sürecindeki rolü ve etkinliği incelenmiştir. Çin'in önceki Devlet Başkanı Hu Jintao'nun kavramı ilk defa kullanmasından sonra kavram Xi tarafından ilk defa 23 Mart 2013'te “insanlık için ortak gelecek toplumu” girişimi olarak Moskova

² Çin felsefesinden bkz. (Jianhua, 2020: 101).

Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde açıklanmış, devletler arasında çok yoğun bir bağımlılık olduğu ve birlikte yaşamanın bir kader birliğine de gönderme yaptığı vurgulanmıştır. Xi, 21 Mart 2020'de "insan sağlığı için ortak gelecek toplumu inşa etme" isteğini Fransa Cumhurbaşkanı Macron'a salgın ile ilgili taziyesinde dile getirmiş, böylece salgın döneminde de bu kavramın etkin olacağını göstermiştir (Chen, 2021: 74).

Çalışmada "Xi'nin liderliği çerçevesinde Çin'in Covid-19 ile mücadelesinde "insanlık için ortak kader / gelecek topluluğu"³ ilkesinden bahsetmek mümkün müdür?" sorusuna yanıt aranmıştır. Bu doğrultuda, Çin'in Covid-19 ile mücadelesi veya Çin'in salgını önleme girişimlerinden ziyade Xi'nin bu süreçteki rolü, etkinliği ve söylemleri merkeze alınarak bir inceleme yapılmıştır. Böylece, Covid-19 ve Çin ile ilgili literatüre bir kavram ve Xi'nin liderliği üzerinden inceleme yapılarak katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle "insanlık için ortak kader topluluğu" kavramına ilişkin bir inceleme yapılarak kavramsal çerçeve oluşturulacaktır. Sonraki bölümlerde Çin'e yönelik eleştiriler ve Çin'in bu süreçteki faaliyetleri anlatılacaktır. Böylece, salgınla mücadelede Xi'nin liderliği ön plana çıkarılmaya çalışılacaktır.

1. ORTAK KADER / GELECEK TOPLULUĞU

Lingliang'ın (2016: 532-533) belirttiği gibi, resmi Çince bir ifade olarak "ortak kader topluluğu" ilk defa Hu Jintao tarafından 2007 tarihindeki Çin Komünist Partisi (ÇKP) Ulusal Kongresinde anakara Çin ve Tayvan arasındaki özel bir ilişkiyi tanımlamak için kullanılmıştır. 2011'de ise Devlet Konseyi'nin Bilgi Ofisi tarafından yayınlanan Çin'in Barışçıl Kalkınmasına ilişkin Beyaz Kitap'ta "ortak çıkar ve değerlerin yeni çağrışımlarını aramak için ortak kader topluluğu" şeklinde yeni bir bağlam kazanmıştır. Bu tarihten itibaren Çin, Hu Jintao'nun Haziran 2012'deki Şangay İşbirliği Örgütü zirvesinde yaptığı konuşmada belirttiği gibi, başta komşu ülkeler olmak üzere diğer ülkelerle ilişkilerini vurgulamak için bu kavramı kullanmaya başlamıştır. 2012'deki 18. ÇKP Ulusal Kongresinde, dünyada etkileşimin ve karşılıklı bağımlılığın derecesinin eşi görülmemiş bir şekilde arttığı vurgulanarak kavrama daha geniş bir boyut kazandırılmıştır.

³ Çalışmada, "insanlık için ortak kader topluluğu" veya "insanlık için ortak gelecek topluluğu" ve diğer benzer ifadeler, atfı yapılan çalışmalarda kullanılan ifadeler korunarak kullanılmıştır. Kavramın gelişimi ve kaynaklardaki kullanımı esas alınarak bu farklılıklar ve kavramın çeşitliliği gösterilmek istenmiştir.

Hu Jintao, 2007 yılında kavramı ilk defa şu ifadelerle kullanmıştır (Jintao, 2007):

“Anakaradaki 1,3 milyar insan ve Tayvan’daki 23 milyon insan aynı kandandır ve ortak bir kaderi paylaşırlar. [...] Çağdaş Çin ile dünyanın geri kalanı arasındaki ilişkilerde tarihi değişiklikler meydana geldi ve bu, Çin’in geleceği ve kaderi ile dünyanın kaderi arasında daha da yakın bir bağlantıya yol açtı.”

Bu açıklamalardan da görüldüğü gibi, bu kavram günümüzde Xi’nin kullanımı ile çıkış noktasından daha ileri bir boyut kazanmıştır. Hu tarafından bir düşünce olarak ortaya konulan ifade, Xi tarafından birçok konuda ön plana çıkan bir uygulama haline getirilmeye çalışılmıştır. Çin Komünist Partisi Okulu’nda Wang Jie’ye göre, Xi’nin insanlığın ortak kaderi aslında önemli Çin klasiklerinden olan “Li Ji’de kaydedilen ‘dünya herkesindir’ sözü ve Çin Komünist Partisi kurucularından Li Dazhio ve Mao Zedong’un ‘ortak dünya’” aynı kökenden gelen ve gelişen fikirlerdir. Ayrıca “insanlığın ortak kaderi”, antik dönemdeki “her yerin huzura kavuşması”, ‘göğün altında her yerde onun kardeşleri vardır’, ‘dünya herkesindir’ kavramlarının günümüzdeki karşılığıdır (Çin Bilgeliği, 2021: 145-146).

Xi, “Tüm çiçeklerin tam açtığı bahar güzel bir bahardır.” diyerek bir Çin atasözünü vurguladığı konuşmasında “insan toplumunun ilerlemesi, bütün ülkelerin içe kapanma-tecrit, çatışma ve tekel yerine dışa açılma, işbirliği ve kazan-kazan kalkınma çabalarını ilerletmelerini gerektiriyor.” şeklinde birlikte hareket etmenin önemini belirtmiştir (Mingwei, 2021: iv). Xi, 23 Mart 2013’te Moskova Uluslararası İlişkiler Enstitüsü’ndeki konuşmasında “ortak kader topluluğu” düşüncesini ilk defa ifade etmiştir. İnsanlığın ortak kader topluluğunun inşa edilebilmesi için siyaset, güvenlik, ekonomi, kültür ve çevre şeklinde beş başlıkta bütün devletlerin ortak çaba göstermesi gerektiğini belirtmiştir. Söz konusu topluluk, Kuşak ve Yol İnsiyatifi’nin bir parçası olarak düşünülmüştür. Kuşak ve Yol İnsiyatifi; “istişare, ortak çaba ve faydaları paylaşma ilkeleri bazında ortak çıkar topluluğu, sorumluluk topluluğu ve ortak kader topluluğunun kurulması demektir.” (Mingwei, 2021: 24-26). Xi, yaptığı konuşmasında kavramdan şu şekilde bahsetmiştir (Mingwei, 2021: 34-35):

“Bu, daha önce hiç olmadığı kadar ülkelerin birbirleriyle bağlantılı ve birbirlerine bağımlı oldukları bir dünya. İnsanlık, git gide daha fazla, tarih ve

hakikatin bulunduğu, aynı çağda, aynı dünyada ve aynı küresel köyde yaşayarak herkesin bir diğerinden bir şeyler taşıdığı ortak bir geleceğe sahip bir topluluk olmaya doğru gidiyor.”

Xi, Mart 2013'teki Afrika, Ekim 2013'teki Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN-Association of Southeast Asian Nations) ülkeleri ziyaretlerinin yanı sıra 25 Ekim 2013'te Pekin'de düzenlenen Komşu Ülkelerle Diplomatik Çalışma Konferansında “ortak kader bilincinin komşu ülkelerde kök salmasına izin vermek” şeklinde bu kavramdan bahsetmiştir. Böylece bu kavram Çin'in komşularıyla diplomasisine rehberlik eden bir ilke olmuştur (Lingliang, 2016: 533). Xi, ortak kader topluluğu düşüncesini iki yıl içerisinde 60'dan fazla defa dile getirmiştir. Xi, 2013-2016 arasında Kuşak ve Yol Projesiyle birlikte ortak kader topluluğu kavramını Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, ASEAN Plus China (20+1), Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (Asia-Pacific Economic Cooperation), Şangay İşbirliği Örgütü, Asya-Avrupa Toplantısı (Asia-Europe Meeting), Asya İşbirliği Diyalogu (Asia Cooperation Dialogue), Çin-Arap Devletleri İşbirliği Forumu (China-Arab States Cooperation Forum), Çin-Körfez İşbirliği Konseyi Stratejik Diyalogu (China-Gulf Cooperation Council Strategic Dialogue) vd. örgüt ve toplantılarda ifade etmiştir (Lingliang, 2016: 538-539). Xi'nin kavramı bu kadar çeşitli ve farklı bölgelerde kullanması kavrama önemli bir yaygınlık kazandırmıştır.

2015'in ikinci yarısında, “kader (命运)” kavramına yönelik bazı uluslararası endişelerin görülmesi üzerine kavramda “kader” yerine “gelecek (future)” şeklinde bir değişiklik olmuştur. Xi'nin BM Genel Kurulu'ndaki konuşmasında “İnsanlık İçin Ortak Bir Gelecek Topluluğu (人类命运共同体)” şeklindeki kullanımla kavram farklı bir boyut kazanmıştır (Chen, 2021). Xi, 28 Eylül 2015'te BM Genel Kurulu'ndaki “Yeni Bir Kazan-Kazan İşbirliği Ortaklığı Oluşturmak ve İnsanlık İçin Ortak Bir Gelecek Topluluğu Yaratmak İçin Birlikte Çalışmak” başlıklı konuşmasında da bu kavramın içeriğini açıklamıştır (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2015). Çince ifade (人类命运共同体 / *Rénlèi mìngyùn gòngtóngtǐ*) İngilizce literatüre İnsanlık İçin Ortak Gelecek Topluluğu şeklinde çevrilmiş ve sıklıkla kullanılarak standart bir hal almıştır. Özellikle “kader” kelimesinin kullanılması önceden belirlenmiş ve seçimin olmadığı bir durumu yansıtmaması açısından bazı soru işaretleri yaratmıştır (Zhao, 2021: 235). Buna karşın “gelecek” daha kapsayıcı ve daha az tepki çeken bir içeriğe sahip olmuştur. Resmi çevirideki değişikliğe

rağmen insanlık için ortak “kader” topluluğu ifadesi de yaygın olarak kullanılmaya devam etmiştir (Chen, 2021).

Xiaochun'e (2018: 24-27) göre, ortak kader topluluğu kavramı yeni dönemde Çin diplomasisinin temel ilkelerinden ve merkezi kavramlarından biri olarak giderek daha fazla öne çıkmaktadır. Ortak kader topluluğu çeşitlilik ve birlik, düzen ve kaos, insanlık ve doğa arasındaki ilişkilerle ilgili olan antik Çin felsefesinden ilham almış ayrıca bu kavram sosyal topluluğa ilişkin Marksist tezler ve çağdaş Batılı uluslararası ilişkiler teorileri üzerine de inşa edilmiştir. Bu kavram, Çin'de zenginlik ve güç amacı veya bir Çin etkisi yaratmak için belirlenmemiştir. Bu amacın dünyanın diğer ulusları tarafından da paylaşılması gerekmektedir. Xi, Eylül 2020'de BM Biyoçeşitlilik Zirvesi'nde yaptığı konuşmada, “dünya çapında çevreyle ilişkili riskler ve zorluklarla karşılaşan ülkeler, aynı gemideki yolcular olarak ortak bir paya sahiptir ve ortak bir geleceğe sahip bir topluluk meydana getirirler.” (CGTN, 2020) diyerek bu kavramın her alanda ve her konuda faydalı olacağını göstermiştir.

2017 yılında kabul edilmiş ÇKP Anayasası'nın ön kısmı olan Genel Program bölümünde, ÇKP'nin uluslararası ilişkilerde Çin'in bağımsızlığını ve egemenliğini koruyacağı, dünya barışını savunacağı ve diğer görevlerine ilave olarak “insanlık için ortak gelecek topluluğu”nun inşa edilmesi için çalışacağına da yer verilmiştir (Constitution of the Communist Party of China, 2017: 7). Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası önsöz bölümünde Çin'in geleceğinin dünyanın geleceğiyle yakından bağlantılı olduğu belirtilerek Çin'in dış politikada izleyeceği ilkelerden bahsedilmiş, barışçıl bir şekilde bir arada olmak, içişlerine müdahale etmemek, diğer ülkelerde diplomatik, ekonomik ve kültürel ilişkileri geliştirmeye çalışmak ve diğer ilkelerin yanı sıra insanlık için ortak gelecek topluluğunu inşa etmeyi teşvik etmek vurgulanmıştır (Constitution of the People's Republic of China, 2019).

Çin İletişim Üniversitesi tarafından 29 Kasım 2019'da kurulan Ortak Gelecek Topluluğu Enstitüsü (Institute for a Community with Shared Future) bir düşünce kuruluşu olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu Enstitü Ortak Kader Topluluğu fikrini akademik açıdan geliştirmeyi ve ilgili bütün kesimlerin birlikte çalışabileceği bir yapı olmayı amaçlamıştır. Ayrıca, birçok uluslararası araştırma merkezi de -Pakistan Ortak Gelecek Topluluğu Araştırma Merkezi, Avrupa Ortak Gelecek Topluluğu Araştırma Merkezi, ASEAN Ortak Gelecek Topluluğu Araştırma

Merkezi, Tanzanya'daki Doğu Afrika Ortak Gelecek Topluluğu Araştırma Merkezi, Etiyopya'daki Afrika Ortak Gelecek Topluluğu Araştırma Merkezi, Seul Ortak Gelecek Topluluğu Araştırma Merkezi, Kuşak ve Yol & Ortak Gelecek Topluluğu Araştırma Merkezi- bu çerçevede kurulmuştur (Institute for a Community with Shared Future, [t.y.]).

Bu kavramın birçok BM kararında yer alması hem Xi hem de Çin diplomasisinin önemli bir başarısı olarak görülmüştür. BM Güvenlik Konseyi'nin Afganistan ile ilgili 17 Mart 2017 tarihli 2344 sayılı kararında “insanlık için ortak gelecek topluluğu yaratmak” şeklinde kavramın kullanıldığı görülmektedir (United Nations Security Council, 2017: 1). BM İnsan Hakları Konseyi tarafından 2019 ve 2021'de kabul edilen “Gıda Hakkı” başlıklı kararlarda da, gıda hakkının gerçekleşmesi için uluslararası işbirliği ve dayanışmadan bahsedilirken “insanlık için ortak gelecek topluluğu inşa etmek” şeklinde kavramın kullanıldığı görülmektedir (United Nations, Human Rights Council, 2019: 2; United Nations, Human Rights Council, 2021: 2). Yine BM İnsan Hakları Konseyi tarafından 2017'de bütün ülkelerde ekonomik, sosyal, kültürel hakların gerçekleştirilmesine ilişkin alınan kararda “tüm insanlar için ortak gelecek topluluğu inşa etmek” şeklinde kavram kullanılmıştır (United Nations, General Assembly, 2017: 1). Ayrıca BM Genel Kurulu'nun 2020 tarihli dış uzaya silahların yerleştirilmesi ile ilgili kararında silahlanma yarışını önlemek için “insanlık için ortak gelecek topluluğuna yönelik ortak bir çaba” gerektiğinden bahsedilmiştir (United Nations, General Assembly, 2020: 1).

Yiwei'ye göre (2019: 65) ortak kader topluluğu “bugünün fazlasıyla küreselleşmiş dünyasında, farklı ülkelerin kaderinin birbiriyle bağlantılı olması ve bir ülkenin sorunlarının kısa sürede diğerlerine sıçrayabilmesi durumunun bir trend haline” gelmesidir. Ülkelerin coğrafi olarak büyük veya küçük, ekonomik olarak gelişmiş ya da gelişmemiş olmasından bağımsız olarak tüm ülkeler insanlığın ortak kaderinden sorumludur. Maddell (2017), Ernst Renan'ın “Ulus Nedir?” de vurguladığı, ulusun ortak bir kader tarafından bir arada tutulduğu düşüncesi gibi, Xi'nin de aynı düşüncüyü uluslararası bir bağlama uyguladığını belirtmiştir. Xi'ye göre “Soğuk Savaş zihniyeti” olan “sıfır toplamı” eski model ilişkilerin yerini ortak kader topluluğu ile “kazan-kazan” ilişkileri alacaktır. Bu nedenle söz konusu kavram aslında Çin'in uluslararası sistemi ve geleceği şekillendirirken kullanacağı

bir kavram olarak değerlendirilmelidir. Ancak Kai'nin (2013) de belirttiği gibi, küresel güçler haricinde Çin'in komşu ülkelerle kurduğu ilişkilerde ortak kader topluluğu ifadesinin gerçekte ne anlama geldiği tam olarak belirgin değildir. Bu nedenle kapsamlı bir şekilde siyasi ve diplomatik açıdan önemli olan bu kavramı daha fazla tanımlamak gerekmektedir.

Çin Renmin Üniversitesi insan hakları araştırma merkezi yöneticisi Zhu Liyu, "hiçbir ülkenin virüse karşı bağışıklığı yoktur. Başkan Xi'nin insanlık için ortak bir geleceğe sahip olan bir topluluk inşa etme fikrini önemsemesinin üzerinden yıllar geçmiştir. Çin'in dünyaya yardım teklif etmesiyle bu teoriyi test etmenin zamanı gelmiştir." şeklinde Covid-19'un bu kavram için bir test olacağını vurgulamıştır (Jie, 2020). Başka bir deyişle, Covid-19 salgını Xi'nin Kuşak ve Yol Girişiminin bir parçası olan "ortak kader topluluğu" söylemini hayata geçirmesi için bir fırsat olmuştur (Jacob, 2020: 379). Diğer taraftan İnsanlığın Ortak Kader Topluluğu ve Tek Kuşak Tek Yol Projesi, Çin ulusunun büyük gençleşmesinin (*great rejuvenation*) Çin rüyasının ortak noktası olmuştur (Chen, 2018: 827).

2. XI'NİN COVID-19 İLE MÜCADELESİ

Hossain (2021: 600), Çin yönetiminin Covid-19 salgınıyla Çin karşıtı propagandayı üç şekilde yenmeye çalıştığını belirtmiştir. Öncelikle, virüsün doğduğu ve yayıldığı ülke olması imajını düzeltmek istemiş, ikinci olarak diğer ülkelere destek olan, iyilik yapan bir ülke olarak görülmek istemiş ve son olarak Uygur, Tibet veya Hong Kong gibi insan hakları ihlalleriyle anılan imajını yenilemek istemiştir.

Xi, Çin ulusunun tarihi boyunca çok zorluk yaşadığını ama asla bunalmadığını aksine giderek daha cesur hale geldiğini ve zorlukların üzerinde yükseldiğini belirtmiştir. Covid-19 salgınını Çin'in kuruluşundan beri ülkenin önlemekte çok zorlandığı ve en hızlı yayılan çok büyük bir halk sağlığı durumu olarak gören Xi, Covid-19'u "bizim için hem bir kriz hem de büyük bir sınav" şeklinde tanımlamıştır (Xinhua, 2020b). Demir'e (2020) göre de virüsün etkisi Mao ve Deng ile kıyaslanan Xi için, dönüm noktalarında ve büyük krizlerde ne yapabileceğini görmek için bir fırsat olmuştur. Özellikle virüsün yayılmasının ekonomiye etkisi en önemli sınavlardan biri olmuştur. 1970'li yıllardan beri ilk defa olan 2020'nin ilk çeyreğinde ekonomideki %6.8 küçülmeden iyileşen bir

ekonomiye geçmesi bu sınav için önemli bir gösterge olmuştur. Xi, salgının kontrol altına alınmasının ÇKP liderliğinin ve Çin karakterindeki sosyalizm sisteminin başarısını da gösterecek olmasının üzerinde durmuştur. Salgının Çin'in ekonomik ve sosyal gelişimine darbe vuracağını ancak Çin'in uzun vadeli ekonomik büyüme dinamiklerini değiştirmeyeceğini belirtmiştir (Xinhua, 2020b).

Xi, 3 Ocak 2020'deki konuşmasında diplomasi ve propaganda⁴ yoluyla uluslararası toplumun desteğini kazanmak istediğini ifade etmiştir. Xi, bu amaç doğrultusunda Çin devlet medyasının Çin'in salgınla mücadelesini daha olumlu gösteren bir yaklaşım geliştirmesini talep etmiş ve bu süreçte en önemli hedefi Covid-19 anlatsını değiştirmeye çalışmak olmuştur. Bunun için de, Mart 2020'de virüsün kaynağının Çin olmadığı sürekli olarak vurgulanmıştır. The Xinhua News Agency, Global Times, China Daily, People's Daily ve China Global Television Network gibi önemli medya kuruluşları, virüsün kaynağının aslında ABD olduğunu yaymaya çalışmıştır. Bu inkar ve yanlış bilgilendirme politikasıyla, Ekim 2019'da Wuhan'da düzenlenen Dünya Askeri Oyunlarına gelen ABD ordusu tarafından virüsün Wuhan'a getirildiği şeklinde bir kampanya yürütülmüştür (Verma, 2020: 251-252).

Covid-19 sonrası dönemde, Çin'in imajının yeniden bir marka haline getirilmesi Xi'nin küresel amaçları için bir zorunluluk olmuştur (Panda ve Pankaj, 2021: 225). Verma, (2020: 254-255) Xi'nin Covid-19 anlatsını değiştirmek istemesinde Çin'in büyük güç statüsü talebinin önemli bir neden olduğunun altını çizmiştir. Xi, Çin'in büyük bir güç olarak görülmesini istemekte ve Kuşak ve Yol Girişimi gibi önemli yatırımlar da bu amaca hizmet etmektedir. Çin, küresel imajını da güçlendirmek için Xi'nin Kuşak ve Yol Girişimi'nin bir parçası olan "ortak kader topluluğu" söylemi doğrultusunda salgın sürecinde küresel yardımını artırmıştır.

Çin'in ortak gelecek topluluğu söylemi, uluslararası toplumun riskler ve zorluklar karşısında nasıl hareket edeceğine dair temel soruya da bir yanıt vermektedir. BM Genel Kurulundan ÇKP Kongresine veya dünya liderleriyle yapılan toplantılarda Xi tarafından vurgulanan bu fikir, uluslararası alanda geniş bir

⁴ Üngör (2020: 32) propaganda konusunun Çin açısından farklı bir anlama geldiğini şu şekilde belirtmiştir: "Propaganda (xuanchuan) Çin Komünist Partisi için yeni bir kavram değil. [...] Türkçeyi de dahil edebileceğimiz Batılı dillerde, yalan, dolan ve abartıyla özdeşleştirilmiş olan 'propaganda' genellikle kendimize değil siyasi hasımlarımıza layık gördüğümüz bir terimdir. Çince ise fikir, haber yaymak gibi daha nesnel ve pratik bir anlamı var."

kabul görmüştür. Ülkeler arasında işbirliği ve karşılıklı yarar yoluyla giderek artan bir şekilde ortak çıkarları, ortak sorumlulukları ve ortak geleceği olan topluluk haline gelmektedir. Salgın kapsamında da Xi'nin belirttiği gibi, herkesi kapsayan küresel bir sağlık topluluğu oluşturmak için dayanışma esas olmalıdır. Bu düşünce için birbirine saygı duyan, sorunları eşit bir şekilde tartışan, devletlerarası ilişkileri tartışmayla değil iletişimle çözmeye çalışan bir yaklaşım gerekmektedir (Xinhua, 2020b).

Eliküçük Yıldırım (2021: 117), Çin'in salgınla mücadelesinde propaganda ve yumuşak güç unsurlarıyla hareket ettiğini belirtmiştir. Çin'in yerel ve merkezi hükümetler, kamu iktisadi teşebbüsleri, özel şirketler aracılığıyla ve bağışlarla salgınla mücadelesi yetersiz kalan Avrupa, Ortadoğu, Güneydoğu Asya ülkelerine yaptığı yardımlar yumuşak güç unsuru olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan Çin'in kendi medya kuruluşlarıyla bu yardımları sürekli gündemde tutması, Çinli diplomatların sosyal medya üzerinden Çin'e karşı olumsuz algıları değiştirmeye çalışmaları Çin'in küresel propagandayı amaçladığını da göstermektedir.

Xi'nin salgına karşı "zafer çağrısı", "önemli olmaktan daha çok sembolik" olarak görülmüş ve bu durum "güçlü, kendinden emin ve sorumlu" bir Çin imajını desteklemiştir (Jash, 2020: 144). Jie (2020), Xi'yi "Covid-19'a karşı savaşın başkomutanı" olarak göstermiştir. Xi için bu mücadele, kendi ülkesi içerisinde liderliğini daha fazla pekiştirmesini sağlamış, diğer ülke ve liderlere kendi liderliğini ve ülkesinin salgınla mücadelesini bir model olarak sunması için bir fırsat olmuştur (Jacob, 2020: 379). Jinshuang ve Rong'un (2020: 24,30) belirttiği gibi, Xi'nin yaptığı konuşmalarda bu küresel krizle ortaklaşa mücadele edilmesi ve işbirliğinin güçlendirilmesi için bütün ilgili taraflara çağrı yaptığı ve konuşmalarının Çin'in salgınla mücadelesindeki başarılarının ardından, salgınla mücadele edilebilmesi için ülkelere yardım yapılması ve son olarak salgını ortadan kaldırma dileğiyle bittiği görülmektedir. Böylece sürekli olarak olumlu ve sorumlu bir Çin vurgusu yapılmakta, salgının üstesinden gelebilmek için bütün ülkelerle dayanışma ve işbirliğini güçlendirme amaçlanmaktadır.

ÇKP, salgın sürecinde bazı konuları ispat ve iddia etmeye çalışarak süreci yönetmeye çalışmıştır. Bunlar, tek parti sistemi ve Xi'nin kişisel rolü sayesinde Çin'de salgını çok daha iyi yönettiği, salgınla karşılaşan ülkelere karşılık gözetmeksizin yardım edeceği, virüsün dünyaya yayılmasından Çin'in sorumlu

tutulamayacağı ve salgının kökeninin Çin'den değil ABD ve belki İtalya'dan kaynaklanmış olabileceğidir (Cabestan, 2020: 10).

Ocak 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Genel Direktörü Tedros Adhanom Ghebreyesus ile Pekin'de bir araya gelen Xi, salgının önlenmesinin Çin'in en önemli işi olduğunu, salgın hakkında açık ve sorumlu bir şekilde bilgi yaydığını, tüm tarafların endişelerini giderdiklerini, DSÖ ile işbirliğinin önemli olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık olarak Ghebreyesus ise Çin'in gerekli önlemleri aldığını, salgın sürecindeki kişisel rehberliğinin Xi'nin büyük liderlik özelliğini gösterdiğini, Çin'in erken aşamalarda bütün bilgileri DSÖ ile paylaştığını, Çin kadar hızlı ve büyük ölçekli bir mücadelenin Çin sisteminin avantajları olduğunu, Çin deneyiminin diğer ülkeler için örnek olması gerektiğini belirtmiştir (Xinhua, 2020c).

Mart 2020'de, G20 ülkelerinin olağanüstü toplantısında Xi, virüsü “insanlığın ortak düşmanı” olarak kabul etmiş ve “uluslararası toplum, ülkeler arasında iş birliğini kapsamlı şekilde artırıp daha büyük bir sinerji oluşturmalı ki insanlık Covid-19'a karşı savaşını kazanabilsin” açıklamasıyla uluslararası iş birliğinin önemini ifade etmiştir. Salgının dünya ekonomisinde yarattığı krizi önlemek için makro ekonomik politikaların eşgüdüm içinde belirlenmesiyle durgunluğun önlenebileceğinin altını çizmiştir (TRT Haber, 2020).

Xi, Mart 2020 itibarıyla salgının başından beri Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Suudi Arabistan Kralı Salman Bin Abdulaziz Al Saud, ABD Başkanı Trump, Kamboçya Başbakanı Samdech Techo Hun Sen, Moğolistan Cumhurbaşkanı Khaltmaa Battulga gibi örnekler olmak üzere 16 liderle telefon görüşmesi veya yüz yüze görüşme yapmıştır (Jie, 2020). Diğer taraftan liderlerin de Xi'ye karşı olumlu yaklaşımları olmuştur. Xi, Trump'la yaptığı telefon konuşmasında salgının daha fazla yayılmasını önlemek için bütün ülkelerin ortak çabalarının gerektiğini “Çin sadece kendi halkını değil, dünyanın geri kalanını da koruyacaktır.” şeklinde vurgulamıştır (Jie, 2020). Pakistan Başbakanı Imran Khan'ın salgının yönetiminde Çin'den başka hiçbir ülkenin başarılı olamayacağını belirtmesi; Rusya Devlet Başkanı Putin'in Xi'ye gönderdiği mesajında, Xi'nin liderliğine ve kayıpları en az aza indirecek ve salgını engelleyecek tedbirleri alması nedeniyle Çin'e olan inancını ifade etmiştir (Xinhua, 2020c).

Covid-19, Çin'in küresel anlamda medyadaki görünürlüğünü de artırmıştır. Çin, ülkelerdeki imajını güçlendirmek için onlarca ülkede birçok faaliyet yürütmüş ve birçok ülke de Çin'in yanında bir yaklaşım sergilemiştir. Örneğin, Sırbistan Dışişleri Bakanı Ivica Dacic, salgının ilk zamanlarındaki Pekin ziyaretinde, 1990'ların sonlarındaki Kosova'daki savaşta Çin'in yanında yer almasına gönderme yaparak "siz NATO bombalarından korkmamıştınız, benim ziyaretim de göstermektedir ki biz de virüsten korkmuyoruz." şeklinde Çin'e desteğini göstermiştir. Öyle ki, Belgrad'daki billboardlardaki "Teşekkürler, kardeş Xi (*Thank you, brother Xi*)" yazısı ve Xi'nin fotoğrafı, salgınla mücadelede Çin'den gelen desteğe bir teşekkür olmuştur (Oni vd., 2021). Farklı bir örnek de, Jie'nin (2020) belirttiği gibi İtalya olmuştur. İtalya, Avrupa'da salgının ciddi şekilde etkili olduğu bir ülke olarak hem AB hem de Çin'den yardım talep etmiştir. AB'den hiçbir ülke İtalya'ya ihtiyaç duyduğu ürünleri gönderemezken, Çin'den salgın konusunda uzman bir ekip ve tonlarca tıbbi malzeme desteği gelmiştir. İtalya Cumhurbaşkanı Sergio Mattarella ile yaptığı telefon görüşmesinde İtalya'nın salgınla mücadelesinde yanında olduğunu belirtmiş ve işbirliği teklif etmiştir. Xi "el ele çalışarak Çin, İngiltere ve uluslararası toplumun geri kalanı zorlukların üstesinden gelecek ve erken bir tarihte virüsü yenecek ve Çinlilerin, İtalyanların ve dünyadaki diğer halkların güvenliğini ve sağlığını koruyacaktır." şeklinde bu ülkeye verilen desteği vurgulamıştır. Xi'nin Nisan 2021'de salgın karşısında Hindistan hükümetinin ve halkının yanında yer aldığı ve gerekli desteği vermek istediği mesajı (Mohan, 2021), yakın bölgesinde de etkisini artırma amacıyla olduğunu göstermektedir.

Haziran 2020'de Çin Devlet Konseyi Bilgi Ofisi tarafından yayımlanan Beyaz Kitap'ta, Xi'nin salgınla mücadelede kontrolü eline aldığı, durumu denetlediği ve salgınla mücadelenin nasıl olması gerektiğini gösterdiği ve Xi'nin bu kararlı tutumunun Çin halkının güvenini artırdığı belirtilmiştir. Ayrıca Beyaz Kitap'ta, Xi'nin kişisel olarak da uluslararası işbirliğini teşvik ettiği, 50 lider ve uluslararası kuruluş başkanıyla telefon görüşmesi yaptığı, Çin'in virüsle mücadelede, şeffaf ve sorumlu davrandığı ve salgınla mücadelede ülkelerle işbirliği içerisinde olacağı da vurgulanmıştır (Xinhua, 2020a).

Xi, ilgili ülkelerle ilaçların, aşıların ve testlerin geliştirilmesi için işbirliğinin güçlendirilmesi ve DSÖ ile iletişimin hızlandırılmasını "araştırma verilerini ve bilgilerini paylaşarak ve salgına karşı ortak tepkiler vermek için çalışarak,

insanlığın ortak geleceği için bir topluluğun inşasına bilgeliğimiz ve enerjimizle katkı vermeliyiz.” şeklinde belirtmiştir (Jie, 2020). Çin, virüsle mücadelede Covid-19’un tanı ve tedavisine ilişkin kılavuzlar yayınlamış ve bunları birçok dile tercüme ederek tüm bilgilerin diğer uluslarla paylaşılmasını sağlamıştır (Jie, 2020).

Xi, Mayıs 2020’de 73. Dünya Sağlık Asamblesi kapsamında yaptığı konuşmada, virüsün devletlerin sınırlarını tanımadığını, hastalık karşısında ırkın ve milliyetin önemli olmadığını ve dünya çapındaki işbirliğiyle salgının üstesinden gelinebileceğini söylemiş ve konuşmasında altı öneri sunmuştur. İlki, Covid-19’un kontrolü ve tedavisi için her şeyin yapılması gerekmektedir. İnsan hayatını ilk sıraya koyarak işbirliği içerisinde mücadele etmek öne çıkarılmıştır. İkincisi, DSÖ’nün küresel mücadeleye öncülük etmesi ve uluslararası toplumun da DSÖ’ye siyasi ve mali destek sağlamasıdır. Üçüncüsü, Afrika’ya daha fazla destek verilmesidir. Örneğin Çin, 50’den fazla Afrika ülkesine ve Afrika Birliği örgütüne önemli miktarlarda tıbbi yardım göndermiştir. Dördüncüsü, halk sağlığı alanında küresel yönetişimi güçlendirmektir. Halk sağlığını ilgilendiren salgın gibi konular için DSÖ liderliğinde hareket edilmeli, küresel ve bölgesel örgütlenmeler oluşturulmalıdır. Beşincisi, dünya çapında ekonomik ve sosyal kalkınmanın yeniden tesis edilmesidir. Son olarak, uluslararası işbirliği güçlendirilmelidir. Dünya, dayanışma ve işbirliğinin önemini HIV/AIDS, Ebola, kuş gribi ile mücadeleden öğrenmiştir: “Ortak evimiz olan Dünya gezegenini korumak için birlikte çalışalım.” (Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China, 2020).

Trump, DSÖ’nün salgını önlemedeki yetersizliğinden ve “Çin merkezli” davrandığı görüşünden dolayı örgütün bütçesine yaptığı katkıyı askıya almaya karar vermiştir. Xi ise, salgınla ve salgının ekonomik etkileriyle mücadele için 2 milyar dolar bağışlayacağını açıklamıştır. Bu miktar önceki yıl -2019- Çin tarafından örgüte bağışlanan 86 milyon dolar ile kıyaslandığında yüksek bir miktar olarak görülmüştür. Xi ayrıca Çin’in Wuhan’da virüsün tespitinden itibaren şeffaf ve sorumlu bir şekilde hareket ettiği ve gerekli tüm bilgileri DSÖ ile zamanında paylaştığı konusunda ısrar etmiştir (Amerikanın Sesi, 2020). Trump’ın Çin’in Covid-19’un yayılmasından sorumlu olması talebine karşılık Xi, BM Genel Kurulunda yaptığı konuşmada salgından etkilenen ülkelerin bilimin ışığında ortak hareket etmeleri, ayrıca Covid-19 konusunu siyasileştirmeye yönelik girişimlerin de reddedilmesi gerektiğini belirtmiştir (Burki, 2020: 1240).

Xi'ye göre, “pandemi, Çin karakteriyle sosyalist sistemin üstünlüğünü bir kez daha kanıtlamıştır” ve bir fırtınaya benzeyen salgında en fazla güvenilen kurum ÇKP'nin güçlü liderliği olmuştur (Liu, 2020). Xi, salgının bir “şeytan” olduğunu ve “şeytanın saklanmasına izin vermeyeceklerini” belirtmiştir (Jianhua, 2020: 95). Mart 2020'de yaptığı açıklamada, virüse karşı halkın savaşı için önemli bir noktada olduğunu özellikle Hubei ve Wuhan'ın virüse karşı mücadelede en önemli savaş alanları olarak başarılı sonuçlar elde ettiğini ayrıca Wuhan'ın “kahramanların şehri” olduğunu açıklamıştır (Dyer, 2020).

Xi, salgın sürecini en fazla büyüyen ekonomi olarak atlatan Çin'in bu başarısıyla gücünü gösterdiğini ifade etmiştir. Diğer taraftan Wuhan'daki iyileşmenin virüse karşı bir başarı olarak Çin devlet medyası ve yetkilileri tarafından vurgulanmasını da sıklıkla görmek mümkündür. Ayrıca Çin tarafından geliştirilecek aşının “küresel kamu yararı” olacağı ve fiyatının çok yüksek olmayacağı belirtilmiştir (Al Jazeera, 2020). Dünyanın Çin'e karşı bakış açısını iyileştirmek için bu şekilde açıklamalar yapılması etkili olmuştur. Xi'nin Mayıs 2021'de Küresel Sağlık Zirvesi'nde yaptığı açıklamada 3 yıl içinde gelişmekte olan ülkeler için 3 milyar dolarlık bir yardım yapacağını belirtmesi salgınla mücadeledeki desteğini göstermiştir. Ayrıca, Covid-19 aşılarında fikri mülkiyet haklarının kaldırılması teklifine de olumlu baktığını ve uluslararası aşı iş birliği forumu kurulmasını desteklediğini ifade etmiştir (Independent Türkçe, 2021).

Çin'in salgınla mücadelesindeki başarısının hem Xi'nin liderliği hem de ÇKP'nin yönetim biçimi sayesinde olduğu da savunulmuştur. Xi, ÇKP liderliğindeki totaliter sisteminin Batı demokrasileri ile kıyaslandığında başarılı bir sınav verdiği konusunda iç kamuoyunu inandırmaya çalışırken, demokrasi ve otoriterleşme karmaşası yaşayan ülkelere de Çin'in üstünlüğünü gösterme fırsatı yakalamıştır. Xi özellikle AB ve ABD'nin salgın sürecindeki yetersizliği üzerinden kendi başarısının propagandasını yapmıştır (Eliküçük Yıldırım, 2021: 123). Salgının ilanından kısa bir zaman sonra milyonlarca insanın haftalarca karantinaya alınması, birkaç hafta içinde hastanelerin inşa edilmesi, ordunun görevlendirilmesi, ÇKP'nin taban düzeyinde örgütlenmesi, bazı yetkililerin görevden alınması ve gerekli tıbbi ihtiyaçlarının tedarik edilmesi Çin gibi merkezi tek parti devleti yapısındaki bir devletin etkin ve hızlı bir şekilde müdahale edebileceğini göstermiştir (Anwar, 2020: 3).

Xi, Mayıs 2021’de Küresel Sağlık Zirvesi’nde yaptığı konuşmada hem salgın dönemindeki gelişmeleri hem de Çin’in ilerleyen süreçte neler yapacağını anlatmıştır. Xi, yapılması gerekenleri beş noktada belirtmiştir. Bunlar; önceliğin insanlar ve hayatlar olması, bilime dayalı politikalar izlenmesi ve salgına karşı işbirliği içinde sistemli bir karşılık verilmesi, dayanışma ve işbirliğinin teşvik edilmesi, salgına karşı bağışıklık açığı kapatılırken adaletli ve eşitlikçi bir yaklaşım sergilenmesi ve son olarak yönetim sistemi iyileştirmeye çalışılırken belirtiler ve temel nedenlerin ele alınmasıdır. Xi, Çin’in 150’den fazla ülke ve 13 uluslararası örgüte salgınla mücadelede tıbbi malzeme; dünyaya 280 milyardan fazla maske, 3.4 milyar koruyucu giysi ve 4 milyar test kiti gönderildiğini belirtmiştir. Xi konuşmasında sonraki süreçte Çin’in yapacaklarını da şu şekilde belirtmiştir. Çin, gelişmekte olan ülkelere salgınla mücadele kapsamında üç yıl için 3 milyar dolar yardım ve daha fazla aşı sağlayacak, aşı şirketleri diğer gelişmekte olan ülkelere teknoloji aktaracak, aşıyla ilgili fikri mülkiyet haklarından feragat edilmesi için ilgili kurumlar gerekli adımları atacak ve son olarak aşı geliştiren ülkelerin aşılarının daha adil ve eşit dağıtılması için uluslararası bir forum kurulmasını teklif edecektir. Konuşmasını Seneca’nın “hepimiz aynı denizin dalgalarıyız.” sözüyle bitiren Xi, bütün ülkelerin birlikte hareket etmesi gerektiğinin altını özellikle çizmiştir (Xinhua, 2021).

Covid-19 salgınında Çin, ortak kader topluluğu kavramını küresel sağlık hedeflerine bağlı olarak “insanlık için bir sağlık topluluğu” fikri üzerinden geliştirmiştir. ÇKP’nin resmi dergisi olan “Gerçeği Aramak”, Çin’in salgın sürecinde bütün dünyaya yardım ederek “ortak kader topluluğu” ilkesini uygulamaya geçtiğini ifade etmiştir (Chen, 2021). Buna karşın Çin, hem çözüm olarak sunulan düşünceyi geliştiren hem de salgının çıkış noktası olan ülke olduğundan, söz konusu “insanlık için ortak kader topluluğu” düşüncesinin nasıl yorumlanması gerektiği üzerinde daha fazla durmak gerekmektedir.

3. SALGIN SÜRECİNDE ÇİN’E YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Covid-19 sadece Xi’nin “büyük felaketleri önleme ve kontrol altına alma” şeklindeki yönetim vaadine değil ayrıca ülkenin birçok açıdan eleştirilen yönleri karşısında geliştirmeye çalıştığı yumuşak gücüne de zarar vermiştir. Özellikle salgından dolayı Çin’den daha fazla ölü sayısına sahip olan ülkelerde giderek güçlenen eleştiriler karşısında Çin diplomasisi için önemli bir görev, Çin’in küresel

imajını düzeltmeye çalışmak olmuştur (Jacob, 2020: 375). Covid-19 salgını, Çin'in yükselen imajını, hikayesini ve bunlarla ilgili sorunları ön plana çıkarmıştır. Özellikle ABD ve Avrupa'da Çin'in politikaları ve uygulamaları daha fazla dikkat çekmiş, olumsuz bakış açısı ve eleştiriler giderek artmıştır (Brown, 2021: 330).

Covid-19 kuşkusuz Xi'nin fazlasıyla merkezileşmiş yönetim şeklinin zayıf ve güçlü yönlerini göstermesi bakımından önemli bir sınav olmuştur. Xi yönetiminin merkezileşmiş şekli ve dünyanın birçok yerinden gelen eleştirilerle birlikte, Çin'in bu yönetim şeklini olumlu bulanlar da olmuştur. Xi'nin salgınla mücadele iyi bir şekilde ilerlediğinde tüm başarıyı, kötü bir mücadele durumunda ise bütün suçu üstlenebilmesi gerekmiştir. Çin'in "Çernobil anı" olarak nitelendirilen salgın, Xi'nin hem iç hem dış politikasındaki en büyük sınavlardan biri olmuştur (Brown ve Wang, 2020: 247, 252).

Çin hükümetinin Covid-19 salgınından dolayı suçlu olduğuna dair genel bir inanç söz konusu olmuştur. Çin, salgının kökeni olması ve hayvan pazarları denetimlerinin yetersiz olması nedeniyle eleştirilmiştir. Özellikle 2007 yılında dahi uzmanların Çin'de bu şekilde bir salgın olabileceği şeklindeki yorumlarının Çin yönetimi tarafından ihmal edilmesi en önemli eleştiri noktalarından biri olmuştur. Diğer taraftan 1 Aralık 2019'da Wuhan'da ilk vaka görülmesine rağmen, Xi ve diğer devlet yönetimindeki önemli isimler 7 Ocak 2020'ye kadar tam olarak bilgilendirilmemiştir. 23 Ocak 2020'ye kadar zaten 5 milyona yakın insan Wuhan'dan ayrılmış, Çin tarafından uluslararası uçuşlar engellenmemiş aksine Çin'den gelen insanlara seyahat yasağı uygulayan ülkeler eleştirilmiştir (Verma, 2020: 249-251). Xi'nin salgının çıkış noktası Wuhan'ı ziyaretinde gerekli bütün önlemler alınmasına rağmen, Xi ve birçok yetkiliye karşı protestolar düzenlenmiştir. Bu durum aslında Xi'ye ve ÇKP'ye virüsle mücadeledeki yetersizlikler nedeniyle eleştirilerin olduğunu göstermektedir (Demir, 2020).

Wuhan bölge yetkililerinin salgının başlangıcındaki hataları dikkat çekicidir. Doktor Li Wenliang Wuhan Merkez Hastanesi'nde göz doktoru olarak çalışırken ilk vakaları bildirmiş ancak Kamu Güvenliği Departmanı'ndan gelen yetkililer tarafından "toplum düzenini şiddetle sarsan yanlış iddialarda bulunmakla" suçlandığı bir mektubu imzalaması istenmiştir. "Sizi uyarıyoruz: Aynı küstahlık ve inatla bu yasadışı faaliyete devam ederseniz hakkınızda işlem yapılacaktır - anlaşıldı mı?" yazan mektubu "anlaşıldı" diyerek doldurmuştur. Kısa bir süre

sonra salgın nedeniyle acil durum ilan edilmiş ancak Li virüsten dolayı hayatını kaybetmiştir. Doktorun ölümü halk arasında yönetime ve ilgililere karşı sosyal medyada tepki yaratmıştır (Hegarty, 2020).

Anwar (2020: 2), Çin yönetiminin salgının başlangıcındaki ihmalden şu şekilde bahsetmiştir. Salgının erken bir döneminde Wuhan yerel yönetiminin SARS benzeri bir virüsün ortaya çıktığını raporlamasına rağmen üst makamlar bu bilgiyi kamuoyu ile paylaşmamaya karar vermiştir. Merkezi hükümetin onayı olmaksızın bu şekildeki hassas bilgilerin paylaşılması binlerce hayatın kurtulmasını engellemiştir. Sonuçta Çin yönetimi, ilk vakanın üzerinden bir ay geçtikten sonra ciddi tedbirleri almakta başarısız olmuştur. Salgının çıkış noktası olan 11 milyon nüfuslu Wuhan'ın Çin'in ulaşım noktaları açısından önemli olması ve bu konumuyla Çin Yeni Yılı'nın başlamasına yakın bir zamanda milyonlarca insanın seyahatine tanık olması salgının yayılmasını hızlandırmıştır. Southampton Üniversitesi'nin araştırmasına göre, üç hafta daha önce alınabilecek tedbirlerle vakalar %95'e kadar azaltılabilecek ve ülkeye yayılması sınırlandırılabilirdi. Ayrıca salgının ilk zamanlarında Wuhan'da virüs nedeniyle ölenlerin sayısı açıklandıktan sonra, evinde hayatını kaybedenlerin kayda girmemesi ve sağlık personeli eksikliğinden dolayı sayıların eksik raporlanması gibi nedenler öne sürülerek 1.290 kişi daha eklenmesi Çin'deki verilerin güvenilir ve şeffaf olmadığı eleştirilerine bir örnek olmuştur (Euronews, 2020a).

31 Aralık 2019'da Wuhan Belediye Sağlık Komisyonunun "önlenebilir" mevsimsel bir grip olarak tanımladığı hastalığın insandan insana bulaşmadığını açıklaması, ilk zamanlarındaki bu hatadan dolayı salgının daha hızlı yayıldığı eleştirilerini de beraberinde getirmiştir. Diğer taraftan DSÖ'nün ihtiyaç duyduğu bilgileri de hızlı bir şekilde paylaşmaması eleştirileri tırmandırmıştır. Örneğin, ancak iki ay sonra 1700 sağlık çalışanının enfekte olduğunun açıklanması, virüsün kontrol altına alınması için önemli bir bilginin gecikmesi olarak değerlendirilmiştir. Konunun uluslararası hukuku ilgilendiren bir boyutu da, 2005 tarihli bağlayıcı olan Uluslararası Sağlık Tüzüğü'ne taraf olan 194 ülkeden biri olarak Çin'in, uluslararası etkileri olma ihtimali olan bu şekildeki bir kriz durumunda gelişmeleri anlamaya katkı sağlamak ve hızlı bir şekilde bilgi toplamak gibi görevlerinin olmasıdır (Kraska, 2020).

Çin siyasetinde de bu şekildeki bir salgın krizi Pekin'in siyasi geleneğini etkilemiş ve Xi'nin "sonsuz" liderliğine de bir tehdit oluşturmuştur. Xi'nin "Herşeyin Başkanı" imajında bir boşluk yaratmıştır. Uzmanlar tarafından yürütülen salgınla mücadelede özellikle Wuhan'da kontrolü üstlenmeye çağrılan Başkan Yardımcısı Wang Qishan 2003'teki SARS salgınıyla mücadelede "baş itfaiyeci" olarak anılmıştır. Bu nedenle Covid-19 salgınında da kendisinden büyük beklentiler olmuştur. ÇKP'nin diğer deneyimli liderlerinin de sürece dahil olması Xi'nin aktif rolüne gölge düşmesi olarak yorumlanmıştır. Diğer taraftan bazı kaynaklar, Xi'ye yakınlığıyla bilinen Wang Qishan'ın Xi'nin salgının yönetiminde fazla ileri gitmiş olabileceğini işaret ettiğini çünkü başarısızlıklar söz konusu olduğunda Xi'ye yönelik eleştirilerin artabileceğini belirtmişlerdir. Özellikle Doktor Li Wenliang krizi ve sonrasında yönetime yönelen eleştiriler bir anlamda bu endişeleri doğrulamıştır (Jash, 2020: 149, 151; Nakazawa, 2020). Xi'nin meşruiyeti, teknokratik yeterliliği inancı üzerine inşa edilmiştir. Bu nedenle, salgının yönetiminde yaşanan sorunlar Xi'ye yönelik eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Popülist bir lider olarak görülen Xi'nin güvenilirliği, Covid-19 ile mücadelede yeterince ön saflarda olmaması nedeniyle bazı noktalarda zarar görmüştür (Verma, 2020: 256).

Çin, ABD ve Avusturalya başta olmak üzere birçok ülkenin çok yoğun eleştirileriyle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Ülkelerin yanı sıra Çin içerisinden de Xi'ye yönelik eleştiriler yapılmıştır. Temmuz 2020'de tutuklanan Xu Zhangrun, zorbalıkla yönetiminden ve salgının yayılmasıyla ilgili yürüttüğü sansür ve aldatma kültüründen dolayı Xi'yi suçlamıştır (Al Jazeera, 2020). Salgınla mücadeledeki ilk yanlış adımlardan sonra Xi, süreci kontrol altına almak için çok sert bezen de acımasız olarak yorumlanan politikalar uygulamıştır (Connolly, 2020: 17).

Çin Renmin Üniversitesi Chongyang Finansal Araştırmalar Enstitüsü tarafından yapılan çalışmada Çin'e yönelik altı suçlamaya yer verilmiştir. İlki, Çin'in koronavirüsü gizlemeye çalışmakla suçlanmasıdır. Çin'de ölü ve virüse yakalanan kişi sayısının kasten gizlenmesinin ve yanlış bilgilerin paylaşılmasının salgının boyutunun öngörülememesine ve virüse karşı tedbirlerin gecikmesine sebep olması özellikle eleştirilmiştir. İkincisi, Çin'in dünyayı yanlış bilgilendirmesidir. Üçüncüsü, "sorumlu Çin" uydurmasıyla uluslararası kamuoyunda "Çin'in koronavirüs salgınından sorumlu tutulması gerektiği" iddialarının yaygınlık kazanmasıdır. Özellikle Çin'in virüsü dünyaya duyurmak için iki ay kadar gecikmesi

ve hatalı test kitlerini göndermesi öne sürülmektedir. Dördüncüsü, Çin'den tazminat talep edilmesidir. BM İnsan Hakları Konseyi'ne yapılan şikâyetinde Çin, “gizlice kitle imha kapasitesine sahip biyolojik bir silah geliştirmekle” suçlanmış ve neden olduğu küresel salgın sebebiyle tazminat ödemesi gerektiği belirtilmiştir. Beşincisi, “düşük kaliteli ihracat” suçlamasıdır. Çin'in tıbbi yardım olarak gönderdiği ürünlerin düşük kalitesinden dolayı reddedilmesi gerektiği söylemi bu noktada öne çıkmıştır. Son olarak, “maske diplomasisi”den bahsetmek mümkündür. Çin, tıbbi yardımın insanlara destek olmayı amaçladığını ifade ederken, Batı dünyasının eleştirisi Çin'in bu yardımlarının siyasi amaçları olduğu yönündedir (Wen, 2020).

Pekin'in bu süreçteki amacı, Covid-19'a ilişkin algıyı “Çin yapımı”ndan ülkeler tarafından önemsiz görülmesi gereken ve dünyayı beklemediği bir anda yakalayan küresel bir salgına dönüştürmek olmuştur. Salgınla mücadele için her şeyi yaptığına inandırmak isteyen Xi yönetimine göre Çin de bu sürecin bir kurbanıdır ve dünyada meydana gelen zarardan sorumlu tutulmamalıdır. Xi bu doğrultuda başlangıçtan itibaren Çin'in görüşlerine yakın hareket eden DSÖ'yü de bir dayanak olarak göstermiştir (Niquet, 2020).

Çin, birçok ülkeyi kapsayan desteğini sürdürmek istemiştir. Ancak Çin'in bu politikası uluslararası toplumdan büyük bir destek görmemiştir. ABD ve Avustralya gibi Kuzey Avrupa da Çin'e eleştirilerini yöneltmiştir. Nijerya'da doktorlar Çinli sağlık ekibinin gelmesini kabul etmemiş, Zambiya'da Çinli şirketlere eleştiriler artmıştır. Buna karşın, Sırbistan, İtalya, Etiyopya, Laos gibi Çin yanlısı ülkeler Çin'in destek teklifini kabul etmiştir. Özellikle uluslararası kurumlardan veya Çin haricinde başka bir ülkeden destek göremeyen ülkeler için Çin'in desteği çok önemli görülmüştür (Kawashima, t.y.).

Trump'ın Çin karşıtı tedbirleri ABD-Çin rekabetini artırmış, Xi de ABD'nin üstünlüğüne meydan okuyan iddialı tepkisini daha fazla görünür hale getirmiştir. Covid-19 da bu sorunlu ilişkiyi daha fazla kötüleştirmiştir (Panda ve Pankaj, 2021: 224). Yong'un (2020: 11) belirttiği gibi, salgın bir taraftan da Trump yönetimiyle devam eden gerginliği başka bir boyuta taşımıştır. Çin'in ülkelere ve uluslararası kuruluşlara yaptığı yardımlar ve geliştirdiği işbirlikleri, ABD'li siyasetçiler tarafından Çin modelini ve ideolojisini teşvik etmek olarak yorumlanmıştır. Ayrıca, Çin'in politikalarını ve girişimlerini şeytanlaştırmak için Covid-19'dan “Çin virüsü” olarak bahsetmek, virüsün Wuhan'daki bir laboratuvarından sızdığı veya Çinli bilim

adamları tarafından geliştirildiği teorilerini yaymaya çalışmak gibi girişimler söz konusu olmuştur. Çin'in virüsün kaynağı olmasından dolayı ülkelerin uğradığı zararlar için tazminat ödemesi talepleri de gelmiştir. Diğer taraftan bazı ABD'li yetkililerin "Wuhan virüsü", "Çin virüsü" ve "Kung-Flu" şeklinde ırkçı bağlamları olan kullanımları olmuştur (Verma, 2020: 251). Bu söylemler yabancı düşmanlığı ve ırkçı saldırıların sadece Çinli vatandaşlara karşı değil Çinliye benzeyen insanlara karşı da yapılmasına neden olmuştur.

Nisan 2020'de önemli bir yayın olan Bild'in editörü Julian Reichelt tarafından Xi'yi sert şekilde eleştiren bir açık mektup yazılmıştır. Mektupta şu hususlar öne çıkmıştır (Weinthal, 2020):

"Siz [Jinping], hükümetiniz ve bilim adamlarınız, koronavirüsün son derece bulaşıcı olduğunu uzun zaman önce bilmek zorundaydınız, ancak dünyayı bu konuda karanlıkta bıraktınız. Batılı araştırmacılar Wuhan'da olanları öğrenmek istediğinde en iyi uzmanlarınız bu isteğe yanıt vermedi. Ulusal bir rezalet olduğunu düşündüğünüz bu gerçeği söyleyemeyecek kadar gururlu ve milliyetçiydiniz. (...) [Çin'i] Gözetleme ile yönetiyorsunuz. Gözetim olmadan başkan olamazsın. Her şeyi, her vatandaşı izliyorsunuz, ancak ülkenizdeki hastalık kaynağı olan pazarları izlemeyi reddediyorsunuz. Yönetiminizi eleştiren her gazeteyi ve web sitesini kapatıyorsunuz ama yarasa çorbasının satıldığı tezgâhları kapatmıyorsunuz. Sadece insanların izlemiyorsunuz, onları ve dünyanın geri kalanını da tehlikeye atıyorsunuz. (...)Gözetim, özgürlüğün reddedilmesidir. Ve özgür olmayan bir ulus yaratıcı da değildir. Yenilikçi olmayan bir ulus hiçbir şey icat etmez. Bu nedenle ülkenizi fikri mülkiyet hırsızlığında dünya şampiyonu yaptınız. (...) Çin, kendisi icat etmek yerine, başkalarının icatlarıyla kendini zenginleştiriyor. (...) Çin'in yenilik ve icat yapmamasının nedeni, ülkenizdeki gençlerin özgürce düşünmesine izin vermemenizdir. Çin'in en büyük ihracat vuruşu (...) koronavirüsdür. Ülkenizde, insanlar sizin hakkınızda fısıldayarak konuşuyor. Gücünüz dağılıyor. Gizemli ve şeffaf olmayan bir Çin yarattınız. Corona öncesinde Çin, bir gözetim devleti olarak biliniyordu. Şimdi Çin, dünyaya ölümcül bir hastalık bulaştıran bir gözetim devleti olarak biliniyor. Bu sizin siyasi mirasınızdır. (...)"

100'den fazla ülkenin Çin'in virüsün yayılmasındaki sorumluluğuyla ilgili soruşturma taleplerini Xi, "salgın sona erdikten sonra" bu soruşturmayı destekleyeceği şeklinde yanıtlamıştır (Euronews, 2020b).

SONUÇ

Xi döneminde Çin dış politikasında birçok kavram daha sık bir şekilde tartışılır hale gelmiştir. Çalışmada ele alınan, “insanlık için ortak gelecek topluluğu” inşa etme fikri, Çin’in uluslararası işbirliğini teşvik etmek için geliştirdiği bir kavram olmuştur. Bir anlamda küresel yönetim fikriyle birlikte anılan bu kavram Çin tarafından dünyaya anlatılmaya çalışılmıştır. Jintao tarafından ilk defa ortaya atılan bu fikir, Xi tarafından 2013’te tekrar gündeme getirilmiş ve birçok ülkeye yapılan ziyarette veya uluslararası örgütlerdeki toplantılarda dile getirilmiştir. Özellikle BM’nin kararlarında bu kavramdan bahsedilmesi diplomasi anlamında elde edilen başarılı sonuçlar olarak görülmüştür.

Covid-19 öncesi yıllarda geliştirilen bu kavram, salgınla birlikte literatürde de ifade edildiği gibi Çin için salgınla mücadele politikasının bir testi haline gelmiştir. Bu süreçte, dış politikası ve ekonomik çıkışlarıyla dikkatleri üzerine çeken Xi yönetiminin Covid-19’daki sınavı ele alındığında bazı sonuçlara ulaşmak mümkündür. İlk olarak Çin’e ve dolayısıyla Xi’ye yöneltilen eleştiriler virüsün ortaya çıkışında geç kalan müdahale yüzünden yayılmanın çok hızlı gerçekleştiğidir. Xi ise, gecikme ve bilgilerin saklanması gibi suçlamaları reddetmiştir. İkinci olarak, Xi “insanlık için ortak gelecek / kader topluluğu” kavramını çok fazla kullanarak “birlikte başarabiliriz” vurgusuyla salgının ancak bütün ülkelerin işbirliğiyle çözülebilecek bir sorun olduğuna dikkat çekmiştir. Xi ayrıca salgın sürecinde Çin ekonomisinin hızlı bir şekilde toparlandığını ve dünyaya örnek olduğunu da sürekli olarak ifade etmiştir. Üçüncü çıkarım, Xi’ye en büyük tepkinin Trump yönetimindeki ABD’den geldiğidir. Trump tarafından Çin virüsü vb. şekilde salgının Çin ile yürüttüğü ekonomik savaşta “rakibi” yıpratma stratejisine dönüştürülmesi Çin’in en fazla uğraşması gereken konu olmuştur. Öyle ki, salgının Trump döneminde olması Xi’yi daha fazla ön plana çıkarmıştır. Dördüncüsü, salgınla mücadelede en önde gelen uluslararası örgütler olan DSÖ ve BM’nin Çin’in söylemlerinin ve politikalarının destekçisi olmasıdır.

Xi’nin salgın sürecinde diğer ülkelere veya zarar gören ekonomilere maddi destek ve salgınla mücadele için ekipmanlar göndermesi Çin’in sorumlu ülkeden çözümün bir parçası olmaya çalışan bir ülkeye doğru imajını başarıyla dönüştürdüğünü göstermiştir. “Ortak gelecek / kader topluluğu” vurgusuyla tüm ülkeleri sürecin bir parçası haline getirmeye çalışması da bu

durumu göstermektedir. Çalışma kapsamında Çin'in ortaya attığı "ortak kader topluluğu"nun Covid-19 ile mücadelesindeki önemi, Çin'in kendi kavramlarıyla uluslararası düzende yer almaya çalıştığını göstermektedir. İlerleyen yıllarda "ortak gelecek topluluğu"nun sağlıktan çevreye, güvenlikten ekonomiye kadar birçok alanda öne sürülebilecek kadar geniş bir anlamının olması kavramın güncel tartışmalara konu olmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Al Jazeera. (2020), "Xi Jinping defends China's coronavirus response amid global flak", <https://www.aljazeera.com/news/2020/9/8/xi-jinping-defends-chinas-coronavirus-response-amid-global-flak> (Erişim Tarihi: 14.8.2021).

Amerikanın Sesi. (2020), "Dünya Sağlık Örgütü'nden Bağımsız Soruşturma Çağrısına Olumlu Yanıt", <https://www.amerikaninsesi.com/a/dunya-saglik-orgutunden-bagimsiz-sorusturma-cagrisina-olumlu-yanit/5425078.html> (12.07.2021).

Anwar, A. (2020), "Tackling COVID-19: Success or Failure of China's Governance?" *RSIS Commentary* No. 66, 1-3.

Brown, K. (2021), "Chinese Storytelling in the Xi Jinping Era", *The Hague Journal of Diplomacy* 16, 323-333.

Brown, K. ve Wang, R. C. (2020), "Politics and Science: The Case of China and the Coronavirus", *Asian Affairs*, LI(II), 247-264.

Burki, T. (2020), "China's successful control of COVID-19", *The Lancet Infectious Diseases*, 20(11), 1240-1241.

Cabestan, J.-P. (2020), "China's Battle with Coronavirus: Possible Geopolitical Gains and Real Challenges", *Al Jazeera Centre for Studies*, <https://studies.aljazeera.net/en/reports/china's-battle-coronavirus-possible-geopolitical-gains-and-real-challenges> (11.09.2021).

CGTN. (2020), "Xi Jinping's speech at UN summit on biodiversity", <https://news.cgtn.com/news/2020-09-30/Full-text-Xi-Jinping-s-speech-at-UN-summit-on-biodiversity-Udo37GZogE/index.html> (19.09.2021).

Chen, S. (2021), "Community of Common Destiny for Mankind", https://chinamediaproject.org/the_ccp_dictionary/community-of-common-destiny-for-mankind/

Chen, Y. (2021), “COVID-19 sonrası Dünyada “Sağlık İpek Yolu”ndan “İnsan Sağlığı için Ortak Gelecek Toplumu”na”, Çev. Anıl Solmaz, *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 2(2), 70-84.

Chen, Z. (2018), “The Practical Way of the Community of Common Destiny for All Mankind”, *Advances in Social Science, Education and Humanistic Research*, 205, 827-831.

Connolly, G.E. (2020), “The Rise of China: Implications for Global And Euro-Atlantic Security”, <https://www.nato-pa.int/document/2020-pc-general-report-rise-china> (6.10.2021).

Constitution of the Communist Party of China. (2017), http://www.xinhuanet.com/english/download/Constitution_of_the_Communist_Party_of_China.pdf (16.10.2021).

Constitution of the People’s Republic of China. (2019), https://english.www.gov.cn/archive/lawsregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html (26.9.2021).

Çin Bilgeliği: Yorumlarla Xi Jinping’in Kullandığı Kadim Sözcükler, (2021) Çev. Tang Guozhong, Giray Fidan, İstanbul: Kopernik Kitap.

Demir, E. (2020), “Korona virüsü, Çin rüyası ve ÇKP’nin geleceği”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2020/04/25/korona-virusu-cin-ruyasi-ve-ckpnin-gelecegi> (21.9.2021).

Dyer, O. (2020), “Covid-19: China’s president Xi visits Wuhan amid confidence that virus is under control”, *BMJ*, 368:m995, 1-2.

Eliküçük Yıldırım, N. (2021), “Çin’in Covid-19’la Mücadelesi: Sağlık İpek Yolu ve Küresel Propaganda Savaşları”, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 115-132

Euronews. (2020a), “Covid-19: Ölenlerin sayısını az göstermekle eleştirilen Çin, 1290 vefat daha açıkladı”, <https://tr.euronews.com/2020/04/17/covid-19-olenlerin-say-s-n-az-gostermekle-elestirilen-cin-1290-vefat-daha-ac-klad> (10.9.2021).

Euronews. (2020b), “Çin Devlet Başkanı Şi Cinping: Covid-19 soruşturmasını salgın sona erdikten sonra destekleriz”, <https://tr.euronews.com/2020/05/18/cin-devlet-baskan-si-cinping-covid-19-sorusturmas-n-salg-n-sona-erdikten-sonra-destekleriz> (4.9.2021).

Hegarty, S. (2020), “Koronavirüs uyarısı sonrası susturulmak istenen Çinli doktor Li, Venliang hayatını kaybetti”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51370050> (4.9.2021).

Hossain, Md. F. (2021), “Coronavirus (COVID-19) pandemic: Pros and cons of China’s soft power projection”, *Asian Politics & Policy*, 13(4), 597–620.

Independent Türkçe. (2021), “Çin Devlet Başkanı Şi: Küresel salgınla mücadeleye destek vermeye devam edeceğiz”, <https://www.indyurk.com/node/363336/d%C3%BCnya/%C3%A7in-devlet-ba%C5%9Fkan%C4%B1-%C5%9Fik%C3%BCresel-salg%C4%B1na-m%C3%BCcadeleye-destek-vermeye-devam-edece%C4%9Fiz> (1.10.2021).

Institute for a Community with Shared Future. [t.y.], “About ICSF”, <https://icsf.cuc.edu.cn/en/AboutICSF/list.htm> (11.11.2021).

Jacob, J. T. (2020), “‘To Tell China’s Story Well’: China’s International Messaging during the COVID-19 Pandemic”, *China Report*, 56(3), 374–392.

Jash, A. (2020), “COVID-19 and XI Jinping’s Fight and Win Strategy: Implications for China”, *CLAWS Journal*, 13(1), 141-156.

Jianhua, G. (2020), “Çin’in Yeni Koronavirüs Zatürresine Karşı Savaşı: Mücadeleler, Sonuçlar ve Yansımalar”, Çev. Mehmet Enes Başer, Doğukan Doğu, *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 1(2), 90-102.

Jie, K. (2020), “China’s experience in battle against COVID-19 brings hope to the World”, <http://en.people.cn/n3/2020/0317/c90000-9669127.html> (7.11.2021).

Jinshuang, L. ve Rong, L. (2020), “A Positive Discourse Analysis of Diplomatic Speech of President Xi in COVID-19”, *IETI Transactions on Social Sciences and Humanities*, 8, 24-31.

Jintao, H. (2007), “Hu Jintao’s report at 17th Party Congress”, <http://www.china.org.cn/english/congress/229611.htm> (7.9.2021).

Kai, J. (2013), “Can China Build a Community of Common Destiny?”, <https://thedi diplomat.com/2013/11/can-china-build-a-community-of-common-destiny/> (7.9.2021).

Kawashima, S. [t.y.], “The Policy Agenda for the Xi Jinping Administration - COVID-19 Countermeasures and China’s International Relations”, <http://ssdpaki.la.coocan.jp/en/proposals/60.html> (7.9.2021).

Kraska, J. (2020), “China is Legally Responsible for Covid-19 Damage and Claims Could be in The Trillions”, <https://warontherocks.com/2020/03/china-is-legally-responsible-for-covid-19-damage-and-claims-could-be-in-the-trillions/> (5.9.2021).

Lingliang, Z. (2016), “Conceptual Analysis of China’s Belt and Road Initiative: A Road towards a Regional Community of Common Destiny”, *Chinese Journal of International Law*, 15(3), 517–541.

Liu, J. vd. (2020), “China’s Xi Takes Virus Victory Lap as Pandemic Rages Elsewhere”, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-09-08/china-s-xi-takes-virus-victory-lap-as-pandemic-rages-elsewhere> (5.10.2021).

Mardell, J. (2017), “The ‘Community of Common Destiny’ in Xi Jinping’s New Era”, <https://thedi diplomat.com/2017/10/the-community-of-common-destiny-in-xi-jinpings-new-era/> (2.10.2021).

Mingwei, Z. (2021), *Çin’de Xi Jinping Döneminin Kavramları: İnsanlığın Ortak Kader Topluluğu*, Çev. Deniz Kızılçerç, İstanbul: Canut Yayınevi.

Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China. (2020), “Fighting COVID-19 Through Solidarity and Cooperation Building a Global Community of Health for All”, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1780221.shtml (2.10.2021).

Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China. (2015), “Working Together to Forge a New Partnership of Win-win Cooperation and Create a Community of Shared Future for Mankind”, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpdmgjxgswbcbxlhgcl70znlfh/t1305051.shtml (3.11.2021).

Mohan, G. (2021), "Chinese President Xi Jinping offers help to India in fight against Covid-19", <https://www.indiatoday.in/coronavirus-outbreak/story/chinese-president-xi-jinping-offers-help-to-india-in-fight-against-covid-19-1796738-2021-04-30> (2.9.2021).

Nakazawa, K. (2020), "Xi ally warned leader against overexposure in virus fight", <https://asia.nikkei.com/Editor-s-Picks/China-up-close/Xi-ally-warned-leader-against-overexposure-in-virus-fight> (2.9.2021).

Niquet, V. (2020), "Decoding Xi Jinping's Speech at the World Health Assembly", <https://thediplomat.com/2020/05/decoding-xi-jinpings-speech-at-the-world-health-assembly/> (6.9.2021).

Oni, J. vd. (2021), "How China Used Foreign Media to Reset Image During Pandemic", <https://www.voanews.com/east-asia-pacific/how-china-used-foreign-media-reset-image-during-pandemic> (6.10.2021).

Panda, J. P. ve Pankaj, E. (2021), "Xi Jinping, the US–China rivalry and Beijing's post-COVID manoeuvres", *Chinese Politics and Foreign Policy under Xi Jinping: The Future Political Trajectory*, Ed. A. S. Ding ve J.P. Panda, New York: Routledge, 212-234.

TRT Haber. (2020), "Çin Devlet Başkanı Şi'den Covid-19'a karşı uluslararası seferberlik çağrısı", <https://www.trthaber.com/haber/dunya/cin-devlet-baskani-siden-covid-19a-karsi-uluslararasi-seferberlik-cagrisi-470696.html> (7.8.2021).

United Nations Security Council. (2017), "Adopted by the Security Council at its 7902nd meeting, on 17 March 2017", S/RES/2344, [https://undocs.org/S/RES/2344\(2017\)](https://undocs.org/S/RES/2344(2017)) (12.10.2021).

United Nations, General Assembly, (2017). "Resolution adopted by the Human Rights Council on 23 March 2017, Question of the realization in all countries of economic, social and cultural rights", A/HRC/RES/34/4, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/085/93/PDF/G1708593.pdf?OpenElement> (27.8.2021).

United Nations, General Assembly, (2020). "Resolution adopted by the General Assembly on 7 December 2020, No first placement of weapons in outer space", A/RES/75/37, <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/RES/75/37> (13.9.2021).

United Nations, Human Rights Council. (2019), “Resolution adopted by the Human Rights Council on 21 March 2019”, A/HRC/RES/40/7, <https://digitallibrary.un.org/record/3806789?ln=en> (19.10.2021).

United Nations, Human Rights Council. (2021). “Resolution adopted by the Human Rights Council on 24 March 2021”, <https://digitallibrary.un.org/record/3924691?ln=en> (11.10.2021).

Üngör, Ç. (2020), Covid-19 Krizi Işığında Çin Dış Propagandasının Dünü, Bugünü, *Toplumsal Tarih*, 323, 32-36.

Verma R. (2020), “China’s diplomacy and changing the COVID-19 narrative”, *International Journal*, 75(2), 248-258.

Weinthal, B. (2020), “Germany’s largest paper to China’s president: You’re endangering the World”, <https://www.jpost.com/international/germanys-largest-paper-to-chinas-president-youre-endangering-the-world-625074> (2.10.2021).

Wen, W. (2020), “West’s pandemic falsehoods debunked”, <https://www.globaltimes.cn/content/1185819.shtml> (12.10.2021).

Wu, C. vd. (2021), “Chinese Citizen Satisfaction with Government Performance during COVID-19”, *Journal of Contemporary China*, 30(132), 930-944.

Xiaochun, Z. (2018), “In Pursuit of a Community of Shared Future China’s Global Activism in Perspective”, *China Quarterly of International Strategic Studies*, 4(1), 23–37.

Xinhua. (2020a), “Fighting COVID-19: China in Action”, http://www.xinhuanet.com/english/2020-06/07/c_139120424.htm (13.11.2021).

Xinhua. (2020b), “Xinhua Headlines: Xi stresses unremitting efforts in COVID-19 control, coordination on economic, social development”, http://www.xinhuanet.com/english/2020-02/24/c_138811372.htm (1.11.2021).

Xinhua. (2020c), “Xinhua Headlines-Xi Focus: How China fights war against COVID-19 under Xi’s command”, http://www.xinhuanet.com/english/2020-02/25/c_138818186.htm (13.11.2021).

Xinhua. (2021), "Remarks by Chinese President Xi Jinping at the Global Health Summit", http://www.xinhuanet.com/english/2021-05/21/c_139961512.htm (9.11.2021).

Yiwei, W. (2019), *Çin'in Kazan-Kazan Projesi: Çağdaş İpek Yolu Bir Kuşak Bir Yol*, Çev. Gülizar Özkaya, İstanbul: Canut Yayınevi.

Yong, W. (2020), "The Impact of the Pandemic on China and Its Relations with the World", *Global Asia*, 15(3), 8-13.

Zhao, S. (2021), "Rhetoric and Reality of China's Global Leadership in the Context of COVID-19: Implications for the US-led World Order and Liberal Globalization", *Journal of Contemporary China*, 30(128), 233-248.

